

AZ AMERIKAI MAGYARSÁG 1941-BEN

AKIVÉTELES UTAST még 1941 őszén is hét nap alatt New Yorkból Budapestre röpíthette az emberi technika. Az amerikai magyarság azonban vagy mint kedves túlzással mondják: Magyar Amerika, ma oly távolinak látszik, túl a haragvó óceánon, mintha beteljesült volna sorsa és élő valóság helyett már pusztá történeti probléma lenne csak. A háború miatt elvesztette azt az érintkezést is, mely eddig az óházához fűzte.

De mi is bevallhatjuk, hogy ha volt is erre kezdeményezés, magunk se tudunk sokat róla, se mint életről, se mint történeti problémáról. Az amerikai magyarság komoly története még megírásra vár. Anyagi és szellem teljesítményeiről nem tudunk megnyugtató pontossággal számot adni másnak vagy magunknak. Azt sem tudjuk egész biztosan, hány magyar van odakint.

Ma józan és takarékos szívvel szinte egyenként számlálnánk össze a magyarokat nemcsak itthon, hanem messzi világrészekben is. Majdnem aggódva lessük az összeadás eredményét: hányán vagyunk a nagyvilágban? De még az összmagyarság gondos számlálója is csak megközelítőleg tudja megmondani, hány magyar él Amerikában. Optimisták, főleg idősebbek, akik hosszú ideig magyar környezetben élve odakint mindennap magyarokat láttak, hajlandók egymilliót is mondani. Nagy Iván 538.000-re becsülte az Egyesült Államok magyarnyelvű népességét 1930-ban. Azért csak becsülte, mert az amerikai statisztika közöl ugyan bő adatokat bevándorlókról és a népesség eredet szerinti megoszlásáról, megemlítve azokat is, akiknek csak egy szülője született például Magyarországon, ezek az adatok azonban, a dolog természeténél fogva, még nem adhatnak egészen tiszta képet. A kilencvenes években Ausztriával együtt szerepeltünk mint származási ország. A magyar anyanyelvűek számát 1899 óta adták meg. Nagy-Magyarország területéről a Trianont megelőző félszázadban valóban több mint egymillió ember költözött át az újvilágba, ebből azonban sok volt a nem-magyar nemzetiség. Ismét Nagy Iván becslése szerint az 1861—1930 közt Amerikába vándorolt magyar anyanyelvűek száma 600.000 volt, de ebből levonandó a visszajötteké. A trianoni korszakban azután a várokozásnál kevesebb magyarról szóltak a kinti adatok, valószínűleg főként két okból. Az erdélyi vagy bácskai magyarok születési helye például egyszerre Romániába vagy Jugoszláviába tevődött át. A legfiatalabb nemzedék pedig, melynek már szülei is odakint látták meg a napvilágot, inkább angol anyanyelvűnek számított. Magyar Amerika létszáma 1941-ben is félmillió és 600.000 között lehet.

Az óhazai látogató hajlamos többet is gondolni, mert mindenütt magyarokra bukkan. Magyar a rádióosztály a hajón s a kikötésnél a vám-tiszt. Az áruházak pultjai mögött itt is, ott is magyarok állanak. A taxisoferő magyarul szól hátra s az egyetemi színház vezetője székelyes ízzel mesél színpadtörténeti gyűjteményéről. Ott vannak ritkán, az egyetemi katedrákon, és annál gyakrabban, a gyári üzemekben vagy a bánya mélyén. A cleveland-i telefonkönyv némely lapja magyarabb, mint helyenként a budapesti és a buffaló-i országút mentén cseresznyét áruló asszony dunántúli hanglejtéssel mondja: húsz cent kilója, kérem. A kontinens északkeleti részein látszólag mindenütt ott vannak, magánosan vagy zárt koló-

mákban, magukra hagyva vagy százféle egyesületben. Ott élnek az Erie-tó melletti iparvidéken, New Jersey bozótos és homokos tájain, Pennsylvania lapkáin és főként a nagyvárosokban, így New Yorkban a második avenue táján, de annál ritkábban a Park Avenue-n. A Lexington Avenue-n egyszer késő éjszaka hazafelé sétálva halk magyar hegedűszó állít meg. A kihalt utcán, sötét kapualjban vak koldus hegedül valami távolról hozott melódiát. „Magyar vagyok uram” — mondja a kérdésre, szinte mentegetődzve. Nem tudni: sorsát is magyarázza vagy csak a melódiát.

Hatszázezer még Amerikában sem egészen elhanyagolható kis szám, magyar mértékkel pedig annál nagyobb, jóval nagyobb, mint kellene. Érthető és természetes tehát, hogy azon tépelődve: vagyunk-e elegenden a Kárpátmedencében, első gondolatunk mindjárt ez: hozzuk haza az amerikai magyarokat. Varázsoljuk vissza Magyar Amerikát valami kis amerikai Magyarországgá, mely nemcsak feltölténé vékonyabb sorainkat, hanem új telepein s gyáraiban kinti tapasztalatok és technikai módszerek alapján új eredményekkel ajándékozhatna meg. A sajtóban időről-időre fel is röppen a hazatelepítés nagy kívánsága, vonzó címek alatt. Ki ne örülne annak, hogy végre embergyűjtő és takarékos korszakba léptünk a pazarlásé után? A gondolat közhelyességgel találkozik, ha kivitelének praktikus módjáról, lehetőségéről annál kevesebben szólnak is.

Sajnos, a pusztá kívánság még nem tett, sőt lehet színes illúzió is. „Kezdjük számlálni tévedéseinket és az áldozatokat” — mondotta Kemény Zsigmond a szabadságharc bukása után. Ezt nemcsak azért helyénvaló idéznünk, mert itt is szembe kell néznünk a valósággal és tévedéseinkkel, hanem azért is, mert volt idő, amikor az évi kivándorlás elvesztett háborúval ért fel. Magyar Amerika lélekszámban közel annyi, mint Nagy-Magyarország egész embervesztesége halottakban, mindent beleértve, a világháború négyéves pusztulásában.

A valóság, mellyel szembe kell néznünk az, hogy az északamerikai magyarságot sem egészében, sem legnagyobb részében hazahozni többé nem lehet. Nem lehet pedig nemcsak komoly technikai nehézségek miatt, hanem elsősorban több más, alapvető ok következtében.

A kivándorlók nagy tömege, a nincstelen paraszt, nem azért ment az újvilágba, hogy hazájától elszakadjon. Ellenkezőleg. Amerikát epizódnak szánta, pénzt akart keresni, hogy abból majd itthon földet vegyen. Sokan valóban hazatértek: 1908—1930 közt több mint 160.000 magyar anyanyelvű kivándorló jött vissza. Még többen azonban e szándék emlékké halkult, mert múlt az idő és a mindennapi emberi élet, a megszokás mind erősebbé tették az új testi és lelki kapcsolatokat. Voltak alkalmak, melyek a honvágyat felfokozták: a világháború kitörése, majd a trianoni békekötés. Úgy látszik, a balsors hazahív. A tönkrement és menekültekkel zsúfolt trianoni Magyarországra azonban nagyobb tömegben nem lehetett hazajönni. A nehéz viszonyok közt élő csonkaország maga is még évi több ezer magyart bocsátott ki nem annyira az Egyesült Államokba, mint inkább például, Kanadába. Utoljára talán északi Erdély visszatérte lobbantotta fel a hazatérés vágyát sokakban. A „Kelet Felé” képein, a kolozsvári bevonuláson lelkesedett és könnyezett sok kis magyar közösség, templomok és iskolák termébe gyűlve, miután előbb, szokás szerint, majdnem összekülönbözött azon, ki kapja előbb a filmet. Az érzés megvolt, de 1941-ben azután igazán nem lehetett költözködni. Egyideig majdnem csak Juliánusok juthatnak egyik magyarságtól a másikhoz.

A nosztalgia tehát benne él azokban, akik valaha kimentek, időről-időre fájóvá is éled, először nagy erővel, majd egyszer mind halkabban. Sajnos, ezek a hazahívó alkalmak eddig még mind olyan időre estek, amikor

a hazajövetel technikailag lehetetlen volt. A honvágó nem kerülhetett igazi próbatételre. A dolgok pedig, anyagiak és szellemiek egyaránt, változnak az idővel s közben felnőtt egy új nemzedék is, melyet gyermekevei már nem a Tisza, hanem a Delaware vagy a Hudson partjához fűznek.

Aki azt hiszi vagy szeretné hinni, hogy a filmet visszafelé lehet pergetni s hogy az egykori kivándorló-hajók most visszavándorlókkal telve érkeznek majd be Európa kikötőibe, nemcsak abban téved, hogy a közeljövőben nehéz lenne e célra hajót szerezni. Aki arról álmodozik, hogy a fiatal arcokkal telt egykori kivándorló-vonatok újra befutnak az országhatáron, önmagát téveszti meg. A fiatal arcok előregedtek, az ifjú vállak megrokkantak, sok hazavágó szív örökre elhallgatott. Ez nem azt jelenti, hogy nem lesz, aki hazajön. Még kevésbé azt, hogy ne örüljünk annak, aki jön s ne igyekezzünk hazaújtját valóban lehetővé is tenni. Azt azonban jobb őszintén tudomásul vennünk, hogy az amerikai magyarság túlnyomó többsége már Amerikában, amerikai marad.

E sorok írója, sok tapasztalt kinti magyarral megegyezően, azt a nézetet vallja, hogy: ha a hazatérés technikai lehetősége megnyílnék és ha mi magyaránnyú, valóban jól szervezett hazatelepítési akciót tudnánk létrehozni, nagy gonddal oldva meg anyagi és lélektani kérdéseket, — és ha, továbbá, mindez a gyakorlatban is sikerrel indulna s komoly bizalmat keltene azokban, akik, joggal, a sötétbe ugrani honvágókból sem akarnak: akkor, csak akkor, haza tudnánk hozni az amerikai magyarságnak mintegy 2—3 százalékat, aligha többet. Szeretné hinni e sorok írója, hogy mindezt meg tudnánk tenni. Szeretné azt is, ha a jövőben majd fejére olvasnák, hogy tévedett, mert jóval több magyar tért haza. Sajnos, nem hiszi, hogy erre sor kerül.

Ez a pár százalék egy tömegben nem is olyan kevés. Kerek tizenhatezer visszanyert lélek. Egy jókora Hatvan vagy, ha úgy tetszik, egy új nagy »Kossuthfalva« a magyar parlagon. De mégis csak 2—3 százalék, mégsem hatszázezer. Azt is látnunk kell, hogy ha ez a pár százalék, a legmagyarabb elem, hazatér, a kintmaradtak magukra hagyva annál hamarabb olvadnak bele az amerikai élet, sőt az amerikai nacionalizmus áradó folyamába. Az amerikai magyarság borúlátók szerint alig egy pár, kisebb részében valószínűleg több nemzedék múlva, de előreláthatólag előbb vagy utóbb már csak történeti probléma lesz. Hazatelepítés esetén előbb. A kinti magyarságot újabb magyar kivándorló-hullámok erősíthetnék csak meg. Ezt a végső fokon céltalan áldozatot azonban akkor sem engedhetnénk meg magunknak, ha a bevándorlási törvények nem zárták volna el az újvilág kapuit.

Fel kell hát adni Magyar Amerikát? Egyáltalán nem. Ostoba és kegyetlen dolog volna veszni hagyni, elfordulva sorsukra bízni és megtagadni mindazokat, akik életüket szánták arra, hogy életben tartsák a magyar nyelvet, lelki gondozást, együttérzést a sokszor magános, sokszor szegényes magyar kolóniákon. A kérdést nem kell reménytelen és kényelmes mozdulattal feladnunk, ha elkerülhetetlennek is látszik, hogy a kinti magyarság túlnyomó többsége egészen Amerikáé lesz, amint alapjában már ma is az. Van még valami, amiért érdemes időt nyerni, amit meg kell kísérlni. Sokszázezer magyart világgá bocsátottunk, halhatatlan lelkeket áldozva fel egy múltó gazdasági rendszer kedvéért. De ha az előttünk járók elvesztettek hatszázezer magyart, ránk az marad, hogy próbáljunk megnyerni egy magasabb lelki összetartozás számára hatszázezer amerikai.

Akik felismerték Magyar Amerika kérdéseit, többé-kévesbbé mind ilyen gondolatokhoz érkeztek el. Hiszen a kinti magyarságot nem lehet az amerikai fejlődésből, melynek részese, kiszakítva szemlélni, sem pusztán hazai szempontokból megérteni. Magyar Amerika története nemcsak a

magyar népi elem vándorlásának, hanem inkább az amerikai nép kialakulásának, nemzetté válásának egyik rész-fejezete. Ez magyarázza a kivándorlók területi és társadalmi elhelyezkedését is.

Amerika fehér népessége három nagy fokozaton át, három más és más jellegű európai kivándorlási hullámból alakult ki. Az első fázis eredménye volt a keleti part 13 kolóniája, mely a XVIII. század végén kivívta függetlenségét. Ez az Amerika, ha el tért is egymástól New England puritanizmusa és a Dél ültetvényes arisztokráciája, elsősorban angolszász és protestáns jellegű volt. A középen angolok, skótok mellett élő protestáns írek s pennsylvániai német pionírok is beleillettek. A második hullám különösen a XIX. század negyvenes éveitől kezdve érte el az újvilágot, az ír éhínségek, a német politikai mozgalmak nyomán. 1840—1880 közt több mint 9 millió európai vándorolt ki, nem főként angol-szász, de kilencven százalékban északi elem, közel egyharmad német, sok ír és skandináv. E bevándorlás enyhítette a puritán és protestáns jelleget, de maga is a pionír-élethez hasonult.

A nyolcvanas évek végén indult meg azután a harmadik európai hullám. Ettől kezdve a világháborúig egy közel húszmilliós, nemzetiségileg igen heterogén áradat érte el Amerika partjait. E hullám elsősorban Európa mediterrán-latin, balkáni és keleteurópai szláv tájairól indult el, többségében katolikus volt, de protestáns, görögkeleti, sőt zsidó elemekkel. Kevesen jöttek Németországból vagy Angliából, sokan Olaszországból, a Monarchiából, Oroszországból. E tarka néphullám nagyrésze szegény agrárlakosságból került ki, melyet a magasabb ipari munkabérek vonzottak. Így már nem nyugatra, az üresebb tájakra vonult, nem a vadon ellen küzdött pionírként, hanem a kontinens keleti felén maradt és a parti nagyvárosban, onnan meg tovább költözve a valamivel nyugatabbra fekvő ipari centrumokban és bányavidékeken telepedett le. A harmadik hullám már nem a kontinensnek a természettől való elhódításában, hanem annak ipari felépítésében vett részt. Vele nagy tömeg új, olcsó munkaerő érkezett, mely az amerikai fehér társadalom alsó rétegében helyezkedett el.

Ez a hatalmas, eleinte amorf tömeg helyenként, így a nagyvárosok szélein, valóságos nemzetiségi negyedeket hozott létre és bennük, ha sokszor nyomorúságosan is, tovább élt oroszul, spanyolul vagy akár jiddisül. Az egyének amerikanizálódása, látszatra, gyorsan ment. Lelkileg, természet szerint, annál lassabban. A francia André Siegfried, kinek kitűnő könyvéből a fenti adatok is származnak, 1914 augusztusában New Yorkban feljegyezi, hogy franciák, németek, magyarok sorban állanak a konzulátusok és hajóstársaságok előtt. A háború lelki próbája megmutatta, hogy erősebb bennük az európai, mint az amerikai. Ez a jelenség igazat látszott adni azon kevesek aggodalmának, akik az asszimiláció válságára már előbb felhívták a figyelmet és akik az amerikai nép lelki s részben faji egységét, nemzeti jövőjét féltették az idegenek növekvő tömegétől. A világháború után ez az aggodalom általánossá lett és az európai bevándorlást erősen megszigorító 1921-es és 1924-es törvényekben is kifejeződött. Ezek igyekeztek elvágni a jövevény-hullám folytatását, abban a reményben, hogy az idő természetes munkája és az amerikai nemzeti nevelés lehetőleg hamar be fogja olvasztani a még tekintélyes, idegennek maradt tömböket. Az természetesen, hogy az eredeti, angolszász, protestáns és puritán jellegű Amerikából végül is milyen új Amerika alakul ki, hogy a régi hagyományok és a beáradt új elemek milyen egyensúlyra jutnak, még ma sem teljesen világos. Annyit azonban úgy látszik aggodalom nélkül jósolnak, hogy ez az új, több színből kevert Amerika előbb vagy utóbb egyarcúvá standardizálja népességének legnagyobb tömegét. Ennek az arcnak, lehet, lesz

németes, olaszos, szlávós vagy akár egy kicsit magyaros vonása, egészében és együtt azonban mégis félreismerhetetlenül amerikai lesz.

E nagy, harmadik népáradatban egy aránylag vékony érre ismerünk rá: ez a magyaroké. Előbb is mentek magyarok Amerikába: a szabadságharc bukása után többszáz emigráns keresett az újvilágban menedéket. Ezek, ha megpróbálkoztak is telepes élettel, mint Újházy Lászlóék Új-Budán, elsősorban értelmiségiek voltak. Több volt honvédtiszt kitüntette magát az észak-déli háborúban Lincoln oldalán és magas rangot ért el. E számban kicsi, de emlékezetes csoport inkább a második, német-skandináv népmozgalommal volt egyidejű. Trianon következeként ismét volt némi szétszórt értelmiségi vándorlás. Politikai szökevényekről persze, mint e cikkben általában, itt sem szükséges szólnunk. Magyar Amerika zöme azonban a harmadik néphullámmal, a többi kárpáti és kelet-meg-dél-európai tájról származó nemzetiséggel együtt sodródott át és e népmozgalom sorsának lett osztályosa. Bár adatok már 1861-től vannak, komolyabb méreteket a nyolcvanas években öltött a kivándorlás, hogy azután a huszadik század első évtizedében tetőpontját érje el.

Magyar Amerika geográfiai képe is nagyrészt ebből érthető meg. A „legamerikaibb“ népességű táj, vagyis ahol az amerikai szülőktől kint születettek több mint kilencven százalékot tettek ki, 1920-ban a déli államoké, mint Virginia vagy a két Carolina. A legtöbb „jövevény“ északon és északkeleten él, itt az „amerikai“ elem helyenként jóval 50% alá süllyed. Az „idegen többségű“ táj két részre oszlik: északon, középen, Wisconsin és a két Dakota német-skandináv farmvidékére és az északkeleti államokra, melyeket a harmadik hullám szinte tarkává tett, New England egy része kivételével. Ezek az államok: New York, New Jersey, Connecticut, Rhode Island, Massachusetts a keleti parton, Michigan és Illinois a középén. Az amerikai elem egyikben sem éri el az 50 százalékot. Erősebb Pennsylvániában (56%) és Ohio-ban (66%), bár a bevándorlás ide is elért. E tájon élnek főként a magyarok is, bár például Rhode Islandba és Massachusetts-be aránylag kevesebb jutott, míg Pennsylvániába és Ohio-ba aránylag több. Az alábbi adatok, melyek az eredeti amerikai lakosság 1920-as arányszámát is feltüntetik, mutatják, hogy bár a magyarok százaléka New Jerseyben a legnagyobb, utána mindjárt Ohio jön, hol számosabb az amerikai elem is. Ohio az az állam, ahol a magyarság talán legjobban bejutott az adminisztráció alsóbb ágaiba.

Állam	Eredeti lakosság %	magyarok %	magyarok száma
New Jersey	40*	1·9	59.000
Ohio.....	66 *	1·9	97.900
Connecticut	33 *	1·3	21.100
New York.....	36 *	0·9	93.600
Pennsylvania.....	55 *	0·9	79.600
Michigan	34 *	0·7	27.700

Azok, akik idehaza nem bántottak a kivándorlás miatt, azt mondogatták, hogy a kimentekben úgyis gyenge és nyugtalan elemet veszítettünk el, amit már az is bizonyítana, hogy társadalmi és vagyoni téren valami nagy eredményt odakint sem értek el. Mások viszont, lelkesen azt magyarázzák, hogy éppen a legönállóbb elem akart sorsán úgy változtatni, ahogy tudott. A valóságban a magyar kivándorlást, okaiban és lefolyásában is, a nagy európai népmozgalom egy fejezetének kell felfognunk. Teljesítményeit a harmadik néphulláméhoz viszonyítva kell értékelnünk, hiszen a kivándorló átlagos magyar népelem annak feltételei szerint érvényesülhetett. A kevert

szláv-latin néphullámban amerikai vélemény is az első sorokba, a legjobb elemek közé helyezi.

Az egyszerű sorból jó rész az alsóbb réteg jobbmódú, magasabb elemei közé, a kispolgárságba emelkedett szorgalmával és ügyességével. Sok fiatal a kereskedelmi pályán érvényesül, cáfolatául a változhatatlan faji hibánkról szóló kényelmes tévhitnek. Ez az emelkedés azonban kétségtelenül kihat mind lélektani, mind anyagi tekintetben a hazatelepedés kérdésére is. Nemcsak annyiban, hogy az eredmények, az összegyűjtött és befektetett tőke, a családi szálak kerülnek szembe a szülőföld ifjúkori emlékével. Nem is pusztán amiatt, hogy — egy kinti magyar nyomdász találó megfigyelése szerint — a mesterséget tanultak odakint gyakran nem saját mesterségükben érvényesültek, mivel a kalkuláció, a munka és anyag viszonya annyira eltérő, hogy a hazai tapasztalatok szinte zavartak s ugyanez a jelenség esetleg visszafelé is előfordulhat. Hanem talán leginkább azért, mert mindazok a technikai javak, melyeket a kintiek kispolgári szinten elérhettek (ruházat, modern lakás, autó, stb.), Európa e táján magasabb fokon se mindig érhetőek el. A hazatérők nagyrésze nem abba a társadalmi rétegbe jönne vissza, melyből kiment, hanem eggyel magasabb fokra, mint aminek odakint számított. Amint a hazatérőknek meg kell szokniok, hogy a kárpáti táj viszonyai közt nem mindenben ők tudnák a jobb módszert, úgy nekünk is meg kell értenünk, hogy aki szegény emberként kiment, az hazatérve nem értékelné patriarkális bánásmódunkat. A kispolgár értelmiségnek jönne haza. Ha technikailag meg lehet valósítani, ezért is jó az a már régebben felmerült ötlet, hogy kinti magyar fiatalok hazai egyetemen tanuljanak. Ezt mi adhatjuk jobban, mert a kinti magas képzés sokkal többbe kerül.

Ha a magyarok, mint a közölt arányszámok is mutatják, a harmadik néphullámnak aránylag kis töredékét jelentették is, egyes központokban valóságos magyar negyedek alakultak. Ezeknek — mint ez a többi népelemnél is történt — a bevándorló első nemzedék adta meg jellegét. Még ma se lepődik meg a látogató, ha lent Perth Amboy-ban magyar kirakatra bukkan vagy ha fent Cleveland-ben a Buckeye Road-on végigsétálva, helyenként több magyarnyelvű cégtáblát talál, mint némely hasonló hazai ipari negyedben. Amint sétál, Tanos Árpád prélátus Szent Erzsébet-temploma, a legnagyobb kinti magyar katolikus egyház mellett magyar összejöveteli hirdetést lát; feljebb a görög katolikusok kertjében ásogató öregnek az utcáról beköszönnek magyarul: hogy megy a munka? Mindez természetesen hat. Ennek az első, igazi átváltozásra képtelen nemzedéknek szükségletei lassan intézményeket hívtak életre. Egyházak alakultak és templomok épültek. Ma is hetvennél több katolikus és kétszáznál több különféle protestáns magyar egyházközség van Amerikában. E szükségletek hozták létre a segítő, önképző stb. egyletek százait, közöttük, még a század végén, a négy legnagyobbat: a bridgeporti Rákóczi és Amerikai Magyar Segélyző, azután a Verhovay és a Református Egyesületet. Egyesület talán túlsók is van. A széttagoltságról kintiek is panaszkodnak és személyi okokra szeretik visszavezetni. Holott ez sem valami exportált turáni átok, hanem gyakori jelenség mindenütt, hol hiányzik a megfelelő arányú értelmiség. Az első nemzedéknek indult meg a két magyar napilap és a közel ötven, részben egyházi, hetilap. Minderre valóban szüksége is volt, mert alapjában magyar maradt, egymásközt szeretett élni, angolul is nehezen tanult meg. Az ohio-i vasmunkás beszéde tele van magyarul ragozott angol szavakkal, de angolul is törve, hiányosan beszél. Az öreg, külvárosi asztalos, amint büszkén mutatja a furfangos ablakramáját, még egy más, egyéni munkára és kisiparra épült világ maradáka. A Bükk alján is

találkozhatnak vele. Vasárnap reggel Trentonban Béky esperes vendéglátó háza és a színpaddal felszerelt, szép magyar kultúrház után tudakozódva, autónk megáll egy ünneplős, keménykalapos öregúr mellett. Hozzám beszél? — kérdi magyarul az angol kérdésre, s hogy jobban halljon, füléhez emeli kezét. Huszonkilenc éve van kint, s még nem szokta meg, hogy angolul szóljanak hozzá.

Ez az első nemzedék azonban lassan elmegy. „Temetünk, folytonosan temetünk“ — írja Nagy Dezső detroiti plébános a „letűnő nemzedékről“. A fiatalok számára pedig már nem személyes élmény az óhaza, hanem amit hallottak vagy olvastak róla. Honnan kaphatták ezt? Az első nemzedék nagy tömege egyszerű emberből állt, aki örök nosztalgiával emlékszik szülőföldjére, de alapjában véve semmi megfogható és érdekes dolgot, áttekinthető képet, világos érvet nem tud az óhazáról fiai elé hozni, azon egyszerű okból, hogy ilyesmiről akkor sem sokat tudott, amikor, évtizedek előtt, kivándorolt, így azután emlékezése inkább érzelmes lesz, kevés tartalommal, a fiatalok szemében öregkori szentimentalizmus. Az első nemzedék érezte, hogy magyar, de nem tudta, hogy mi volt és mit tett a népe, nem volt adata és áttekinthetése, amit tovább adhatott volna. A szűk és nehéz évek után felemelkedő első nemzedéknek ezt az elmaradt népnevelést sok jószándékkal próbálták utólag megadni, bár a hazai szem nehezen szokik amerikai méretekhez és anyagi okból is könnyebben küld ötven könyvet, mikor kétszázat szeretnének. Az első nemzedéknek ezt az utólagos megközelítést félbeszakította az első, és most a második világháború. Így a kivételeket leszámítva, átlagban az apák nemzedéke, saját hibáján kívül, alig tudta a fiatalok kezébe adni az öntudat fegyverét másokkal és saját magukkal szemben.

Az öregek még magyarul kérdeznak — a fiatalok már angolul válaszolnak. ők már beleszülettek az új világba. A második nemzedék amerikai nemzeti iskolákban nevelődik és már büszke arra, hogy kint született. Biztosabba mozog és egy kicsit talán le is nézi az öregek vidékiességét, távoli meséit. Az óhazai vendég néha zavartan hallgatja, amint egy-két élénkebb fiatal, igaza tudatában, kioktatja az idősebbeket saját otthonukban. Amerikainak lenni jó, idegennek kicsit kényelmetlen, alsóbbrendű. Az átlag Magyarországról sokat hall, de keveset tud. Messzi, kis föld valahol bajos Európában, melyről volt európaiak, sajnos egy-két úgynevezett magyar lap is, ellenőrizhetetlen vádakat mondanak. A fiatal nemzedék a szülők idegenszerűségétől megszabadult — s ugyanakkor standardizálódik is és erre büszke is. Az amerikai sablon életet éli, és a baseball-eredményeket olvassa, de, lelke mélyén, egy kicsit gyökértelen is. Ösztönösen oda még nem, ide már nem tartozik. Ezért szólnak egyesek aggódva az átmeneti nemzedékről, bár sok a kivétel. Vannak különösen gondos magyarok, akik nevelési metódusa ezt az eltávolodást fájdalom nélkül, több nemzedékre igyekezett elosztani. Bár oly értelmiségi is van, ki második helyett mindjárt harmadik nemzedéket akar nevelni és gyermekeit csak angolul tanítja meg.

A két nemzedék lelki habitusának különbsége mindenütt látszik. Ravasz László mesélte, hogy mikor egy amerikai prédikációját így kezdte: otthon most kelnek útra a fecskék, az öregek lehajtott fejjel könnyezni kezdtek, a fiatalok pedig felvetették a fejüket és mosolygó érdeklődéssel valami történetet vártak. Pedig minden kinti vezető magyar tudja, hogy a jövő a fiatalokon fordul meg. Az egyházak, közületek értük küzdenek. Ameddig lehetett, egyeseket hazaküldtek. Persze a vasárnapi s nyári iskola külön megterhelés a kisebbeknek, akik ott egy távoli ország nyelvéről és történetéről hallanak. Van igen szép iskola is, de e sorok írója látott olyat is, hol a kellenél sötétebb bőrű gyerekek énekeltek a kis magyarokkal: mások, akiknek teltet, nyári táborba, camp-be mentek. A döntő kor, amikor az ifjú elvész a magyar-

ság számára, eltagadja magát, vagy pedig amerikai volta mellett is valami mélyebb, lelki együttérzés bontakozik ki benne: a huszas évek elejére már közel van befejezéséhez. A második nemzedék ma már ideért.

A lényeg talán éppen ez: a szellem a fontos, nem pusztán a nyelv, bár, amíg lehet, az utóbbit sem szabad sorsára hagynunk. A fiatalokhoz azonban már angolul kell szólni, és csak a szellemen át szerethetik meg újra a nyelvet is. Angolul kell a vádaskodásra megfelelnünk, de kerülve minden dicsekvést. Hibákat és nehézségeket sem kell eltagadnunk: akinek szülei szegényen vándoroltak ki, nehezen hisz a kicsinyeknek jutó szárnyak és combok költői bőségében. Egyszerű, precíz és tiszta hang, az ő mértékük szerint: nincs szükségünk arra, hogy túlmenjünk a tényeken. Nem a rövidhullámú hírek lapszemléje hat rájuk, hanem a magyar kultúra, teremtő erő és építő akarat tényei: legyen az sikeres állami intézkedés, zenei alkotás, csecsemőgondozó felállítás vagy prózai csatornaépítés. A múltban azt keresik: mi voltunk, mit tudóink alkotni és adni, és a jelenben is: mit adunk napról-napra? A magyarság mindenkori eredményeinek állandó és tényszerű ismertetésével lehet meggyógyítani alsóbbrendűségi érzésüket, s megadni nekik a biztonságot, hogy egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalóak. A helyzet kulcsa ez: szegényli-e valaki származását, mert kedvezőtlennek hiszi, vagy büszke rá, mert tudja, hogy erre van annyi joga, mint bárki másnak. Lehet valaki angol anyanyelvű, hű amerikai: származását csak öncsalással tagadhatja el. Ha származásuk, gátlások helyett, büszkeséget ad nekik: ezzel nemcsak nem fordulnak el új hazájuktól, hanem egészebb emberként foghatnak munkához.

Ebben az irányban történt már valami, de a teendő még több. A kezdeményezések közt itt csak egy komoly és szép kísérletről emlékezünk meg. Egy fiatal magyar szerkesztő, Bácskai Payerle Béla világos szemmel felismerte, mire van szükség, és a fiatal nemzedék számára angolnyelvű lapot indított Young Magyar American címmel. Ez egészen más volt, mint a magyar lapok rendszerint üres angol mellékletei, fáradhatatlanul számon tartotta a magyar múlt és jelen szellemi és anyagi alkotásait és ugyanakkor Magyar Amerika idősebb vagy fiatalabb értékeit is, nemcsak a hazai recept szerint önmagukat vagy egymást reklámozókat. E lap mind óhazai, mind amerikai szemmel helyes irányt követett és nagy kár, hogy anyagi nehézségek miatt nemrégén megszűnt.

A beszámoló még hosszan tarthatna. Szólnia kellene Magyar Amerika lélektanáról, a kivándorló-sorssal járó érzékenységről, magánosságról. Kinti irodalmunk legmagasabb pontjáról széttekintve Reményi József éjszakába nyúló estén át beszél a magyarnyelvű író „töredék-sorsáról“, a magyarnyelvű alkotás „levegőhiányáról“. A háttérben Kosztolányi könyvei állanak és a látogató szinte megpihen ennek az otthonnak a szigetén, mely valóban és félelmesen sziget, nem előkelő póz. Szólhatna csoportok és szétszört magyarok pszichológiájáról. Azokról, akikről hosszú és keserű mondások után derül ki, hogy ma is nagyon magyarok és talán az fáj nekik, hogy itthon nyugodtan élünk, bár ők kimentek, vagy hogy nem figyelünk fel arra, amit csinálnak. Vagy arról, akiből sikeres karrier és boldog élet után egy őszinte percben valami régi sérülés szakad fel, az, hogy valamelyik nagybátyja harminc éve egyszer sviháknak nevezte. És, végül, szólhatnánk Magyar Amerika mindennapi életéről, aggodalmakról, apró örömeikről, ellentétekről, anyagi problémákról. Túlközletről minden túl realiztikusan hat. De a látogatót búcsúzóul még elvezeti a sors a cartereti független reformátusok fiatal espereséhez, Daróczy Sándorhoz is, és benne megismeri azokat, akik a sok materiális való után hisznek Magyar Amerika létének erkölcsi tartalmában, szellemi mivoltában is. Így lesz Magyar Amerika a nyugatra törő magyarság utolsó állomása, hová a honfoglalóknak már csak kis töredéke jutott el.

E töredék gyarló, mert ember, de alkotó lélek is, mert ember. Feladata egy új típust kialakítani és közreműködni mindabban, ami egy kontinens felépítésében igazi alkotás. Adott munkát és életet és ezzel polgárjogot szerzett — Amerikában végül is mindenki bevándorolt. Amerikai, de büszke arra, hogy honnan jött. Élete nem a sors véletlen és kegyetlen incidense. Így kellene talán megírni Magyar Amerika komoly történetét, egy oly könyvben, mely kibékíti a sorssal.

E lapokon valaha vita folyt arról, elpusztult-e az amerikai magyarság. Nem pusztult el, mert megvan. Akkor hát el fog pusztulni. Igen, a kivándorolt nemzedék kidől. Magyar Amerika jelenti azonban mindazt a munkát, áldozatot és szellemet, amit egyének és névtelen munkástömegek adtak az újvilágnak. Innen nézve Magyar Amerika nem pusztul el, mert halhatatlan. Az emberi élet folytatódik, bár magyar formájában elhalkul és egy-két nemzedék után új formában tűnik újra napvilágra. Ez az élet, lehetséges, már teljesen amerikai lesz. De hogy a meg nem változtatható múltat szégyenlősen megtagadja-e, vagy büszkén emlékszik-e rá, az talán nem kis mértékben rajtunk is áll. Ismételjük: ha az előttünk járók elvesztettek hatszázezer magyart, ránk az marad, hogy próbáljunk megnyerni bennük és utódaikban hatszázezer amerikait, majd ha a békés idők újra elkövetkeznek.

KOSÁRY DOMOKOS

AZ AMERIKAI RUSZINOK

SZÉCHENYI ISTVÁN szerint boldog és szerencsés az a nemzetiség, amelynek határontúli rokonai vannak. Mi kárpátaljai ruszinok soha nem kerestünk ilyen ultramontán rokonokat és annak ellenére megelégedettek voltunk és vagyunk. A mi orientációnk nem kelet, nem észak felé, hanem mindig délnek, ősbudavára felé fordult.

Rokonaink azonban bőségesen vannak a tengeren túl, Amerikában. Közel egy fél millió a száma azon testvéreinknek, kik az elmúlt félszázad alatt elhagyták kárpátaljai hazájukat s leginkább vagyonszerzés céljából az Egyesült Államokban telepedtek le.

Ezek a ruszin testvérek a világháború előtt és pár évig a világháború után is még fenntartották az érintkezést az ó-hazával, de a cseh megszállás első éveit teljesen megfeledkeztek ó-hazai testvéreikről.

Reánk, kárpátaljai ruszinokra nézve szinte sorsdöntő volt amerikai testvéreink beavatkozása a béketárgyalások menetébe s kizárólag nekik, illetve annak a néhány feltolakodott demagóg vezérnek köszönhetjük azt, hogy erőszakosan elszakítva az ezeréves magyar hazától, húsz évig nyögtünk a csehek kulturális elnyomása alatt.

Amerikába szakadt véreink nagy része — sajnos — sohasem volt megelégedve az ó-hazával. Legfeljebb csak keserű emlékek fűzték őket a magyar hazához. Az amerikai ruszin lapok állandóan, mesterségesen felfújta elnyomást hangoztattak. De nem is csoda, mert a szerkesztők és a különböző vallásos és kultúregyesületek vezetőinek nagy többsége kényeszerből távozott, sokszor inkább menekült az ó-hazából különféle, nagyon is a becsületbe vágó deliktumok miatt. Hogy azután ezek nem szívelték Magyarországot, az érthető.

Az Amerikából hazatért egyszerű ruszin „felvilágosodottan“ egészen más ideológiáról beszélt, mint az itthoniak. A XIX. század utolsó éveiben azután kezdetét vette a nyílt és komoly harc Magyarország ellen, még pedig